

“Toekomstverkenningen Richard CELIS”

Op weg naar 2020. Welk ondernemend Vlaanderen wensen wij?

Introductie

prof. Jan De Groof

hoogleraar Europacollege Brugge, Universiteit Tilburg

Naar welk innoverend Vlaanderen streven we?

Saskia Van Uffelen

CEO van Ericsson Belux

Koen Debackere

hoogleraar en algemeen beheerder KU Leuven
gedelegeerd bestuurder KU Leuven R&D

Welk economisch competitief Vlaanderen willen we?

Karel Van Eetvelt

gedelegeerd bestuurder UNIZO vzw

Ignace Van Doorselaere

CEO Van de Velde nv

oprichter van ‘4F’ (filosofie van ondernemen en leidinggeven)

Opportunities en obstakels op de weg

prof. Barbara Baarsma

hoogleraar Universiteit Amsterdam
directeur SEO Economisch Onderzoek
kroonlid SER (Sociaal-Economische Raad) Nederland

Paul Verhaeghe

hoogleraar Universiteit Gent

Fons Leroy

gedelegeerd bestuurder VDAB

Repliek en beleidsopties

prof. Joep Konings

hoogleraar KU Leuven
voorzitter VIVES

1. Vooraf

Op weg naar 2020 staat Vlaanderen zonder twijfel voor nogal wat uitdagingen. Om er maar enkele te noemen: culturele identiteit verzekeren in een omgeving die steeds sterker internationaliseert, politieke autonomie laten sporen met een almaar dwingender Europese sturing, onze hoge levensstandaard bewaren in een onzekere wereldeconomie, sociale samenhang stimuleren en verzoenen met toenemende diversiteit en individualisering... De Toekomstverkenningen openden in 2012 met een conferentie over de Nederlandse cultuur en taal in een zich integrerend Europa. De conferentie 2013 had als onderwerp 'Op weg naar 2020. Welk sociaal beleid voor en door Vlaanderen?'. In 2014 ligt de focus op cruciale factoren om de economische welvaart van Vlaanderen duurzaam veilig(er) te stellen.

De Marnixring Internationale Serviceclub, de Beweging Vlaanderen-Europa, VOS-Vlaamse vredesvereniging, VVB- Vlaamse Volksbewegingen en een aantal andere verenigingen namen samen het initiatief voor de realisatie van deze conferenties. Zij gaven het de naam mee van notaris Richard Celis uit waardering voor zijn levenslang engagement om de Vlaamse emancipatie vanuit variërende platformen te actualiseren.

2. Verwelkoming

Namens de organisatoren verwelkomde **Jan G.R. Verleysen**, algemeen voorzitter van Marnixring Internationale Serviceclub, de meer dan 400 aanwezigen. Jan legde de nadruk op het belang van deze conferentiecycclus voor de toekomst van ons volk en wenste iedereen een aangename namiddag en vooral een inspirerende conferentie.

3. Introductie

Ook **prof. Jan De Groof**, hoogleraar Europacollege Brugge, was in zijn nopjes met de opkomst voor deze "jaarlijkse hoogmis van de Vlaamse beweging" en gaf aan uit te kijken, samen met de belangstellenden, naar het resultaat van de conferentie. Kort duidde hij het debat:

Spreker wees op de 26 miljoen werklozen in de EU en op de demografische evolutie. Men schat dat tegen 2060 op 100 personen, 94 buiten het arbeidscircuit zullen staan. Hoe kunnen we dan onze levensstandaard verzekeren?

Hoe maken we onze ondernemingen internationaal competitiever? Welke omkaderende en corrigerende maatregelen dringen zich op qua arbeidsorganisatie, inzake verhouding werk-privéleven en op sociaal vlak?

Op dit ogenblik doet Vlaanderen het tamelijk (sic) goed, maar de nood aan een innovatie-injectie voor (delen van) ons economisch weefsel laat zich gevoelen.

4. Naar welk innoverend Vlaanderen streven we?

Saskia Van Uffelen, CEO van Ericsson Belux, ziet twee grote uitdagingen. De eerste is de digitalisering die een toenemende impact heeft op de werkloosheid. Wie digitaal onkundig is komt niet meer aan de bak, voor hen zullen er geen banen meer zijn. Daarnaast zien wij het ontstaan van een 'genetwerkte' maatschappij en daarmee staan we nog maar aan het begin. Tegen 2020 schat men het aantal connecties op 50 miljard! Angst moeten we daar echter niet voor hebben, de hedendaagse jeugd leeft al online, maar we moeten er ons wel van bewust zijn dat geen beroep van vandaag nog een beroep van morgen zal zijn. Opportuniteiten dienen zich echter aan, Vlaanderen is tamelijk innoverend. Maar er zijn ook risico's aan verbonden (privacy, kinderporno...). Ethische regels zullen moeten uitgewerkt worden, en dat gaat juist te traag.

Het duurzaam ondernemen is in opmars. Het betekent dat milieuzorg geïntegreerd wordt in de bedrijfsactiviteiten, dat een gezond werkklimaat binnen de onderneming en het welzijn van de samenleving worden nagestreefd.

Over het Vlaamse onderwijs is spreker kort; het wordt tijd om de dingen anders te gaan doen; we stonden aan de top, maar gaan steil naar beneden. Wat er echter volgens haar moet veranderen kregen we spijtig genoeg niet te horen.

Ook **Koen Debackere**, hoogleraar en algemeen beheerder KU Leuven; gedelegeerd bestuurder KU Leuven R&D, vroeg zich af welke impact de digitalisering zal hebben op de jobs: welke beroepen kunnen gedigitaliseerd worden (lees: verdwijnen) en welke niet? Het kan sneller en verder gaan dan men zou kunnen verwachten. In 2005 dacht men dat het voor sommige beroepen nog zou kunnen meevallen. Hoe zou men bijvoorbeeld ooit een taxichauffeur kunnen 'digitaliseren'? Wel vandaag werkt Google aan een zelfrijdende auto (*driverless car*). Willen we dus de welvaartscreatie handhaven dan is innovatie nodig. Spreker wijst naar de drie 'K's': *kennis*(weefsel), *kunde* en *kassa*. Kennis is nodig voor het onderzoek, kunde om met de resultaten te innoveren. (In)casseren volgt wanneer de producten in de markt

gebracht worden. Daarbij is bruggen bouwen (tussen universiteit en industrie) uiterst belangrijk. Vlaanderen *'flip flopt'* tussen leider en volger op gebied van onderzoek, ontwikkeling en innovatie (OO&I). Europa verlangt dat 3% van het BBP geïnvesteerd wordt in OO&I. Vlaanderen komt met 2,4% weliswaar na Duitsland, maar staat wel voor Nederland. Met behulp van slides toont prof. Debackere dat Vlaanderen, in vergelijking met het buitenland, zwak scoort in de translatie OO&I naar de reële economie toe. Om aan slagkracht te winnen is Vlaanderen daarom aan bezinning toe. Een overdadig instrumentarium moet efficiënter worden beheerd. Zeer belangrijk is de hefboomwerking die ontstaat wanneer de middelen van de Vlaamse overheid aangevuld worden door de industrie en door Europa.

Competitief en kennisintensief scoort Vlaanderen beter dan het gemiddelde. Ook inzake octrooien behoort Vlaanderen bij de meest performante regio's. Wij zijn een volk van 'doeners en makers', van ingenieurs. Vlaamse ondernemingen hebben een innovatief karakter, in vele sectoren (Samsonite, Uncle Benn's). Door een 'slimme' specialisatie en een volgehouden inspanning bezit Vlaanderen echte parels (Picanol, Biotech). Ook wij hebben onze Edison (Paul Janssen) en spreker concludeert dat wij de ambitie moeten hebben om vol te houden en onze kennis efficiënt en actief moeten gebruiken.

'En hoe kunnen we de versnelling nog versnellen?' vroeg prof. De Groof, nadat hij de lage werkgelegenheidsgraad van vrouwen en laaggeschoolden ter sprake bracht.

Antwoord van prof. Debackere: *door het ondernemingsleven te dynamiseren!*

Daarmee werd de volgende spreker perfect ingeleid.

5. Welk economisch competitief Vlaanderen willen we?

Ondernemers zijn een onderdeel van de globale samenleving, aldus **Karel Van Eetvelt**, gedelegeerd bestuurder UNIZO vzw. We mogen terecht fier zijn op wat we gerealiseerd hebben. Onze welvaart is grotendeels te danken aan twee factoren: een economisch goed presterend bedrijfsleven (competitief en dynamisch) en de democratisering van het onderwijssysteem. Onze ambitie moet zijn: houden zo en versterken.

De uitdagingen zijn echter gigantisch. Er is de vergrijzing, er zijn de wijzigende behoeften, gedragswijzigingen van consumenten en er is de digitalisering. Productie en distributie veranderen, e-commerce is al niet meer weg te denken. Naoorlogse modellen passen niet meer maar de bestaande reglementering werkt verandering tegen. Vandaar het verzet tegen het verhogen van de pensioenleeftijd, tegen het afschaffen van de zondagsrust of het niet willen meegaan met de digitale

evolutie. Er zal nog veel overredingskracht nodig zijn.

Anderzijds pleit ook Van Eetvelt voor duurzaam ondernemen. Het beleid moet echter het besef laten primeren dat welvaart alleen kan voortgebracht worden door keihard te werken. Hard werken en investeren leidt tot een dynamische en innovatieve arbeidsmarkt. Tevens moet een draagvlak gecreëerd worden om slechte parameters

te bestrijden: de reglementeringen moeten doelgerichter en vergunningen moeten sneller afgeleverd worden. Maar ook: 'iedereen moet mee, niemand mag worden achtergelaten'. Met deze boodschap sloot de spreker af.

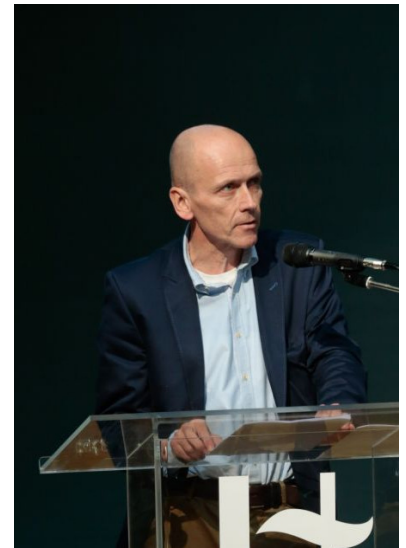
Ondernemerschap en goesting zijn de pijlers van een economisch competitief Vlaanderen, aldus **Ignace Van Doorselaere**, CEO van Van de Velde nv.

Niets is vanzelfsprekend. Welvaart is niet voor eeuwig verworven en onze vrijheid kan bedreigd worden. Zonder perspectief van economische groei gaan op termijn democratische waarden in vraag gesteld worden. Wij moeten ook streven naar een maatschappij die aan iedereen kansen biedt en iedereen respecteert (*'in zijn waarde laat'*). Zonder een billijke verdeling van de opbrengsten is economische groei eindig en kunnen democratische principes van binnenuit geërodeerd worden. Het gunneffect moet de afgunst overstijgen.

Spreker is er vast van overtuigd dat economische waarde opgebouwd wordt door individuele bedrijven, niet door sectoren of 'iets anders'. Zonder sterke ondernemingen stopt de geldstroom, voor iedereen!

De rauwe werkelijkheid is dat bedrijven maar kunnen overleven als ze het winnen van de concurrenten. Concurrentievermogen wordt gebouwd op kracht en doorzetting. Goesting om te ondernemen is broodnodig en gaat gepaard met de groei van de onderneming. Groei is daarom meer dan het creëren van aandeelhouderswaarde; het is een 'state of mind' en bevordert (opnieuw) de goesting om verder te doen, want als de resultaten er zijn, komen de perspectieven vanzelf. Daartegenover staan de *goestingdoders*: bureaucratie, teveel en onduidelijke regels, technocratie, slechte leiding, teveel tussenniveaus, teveel ego's, geen luisterbereidheid. De klemtoon ligt steeds vaker op de procedure, terwijl de inhoud naar de achtergrond verdwijnt: *het kader wordt belangrijker dan het schilderij*. Van Doorselaere verwijst naar een rapport van de Economische Kring van de Koning Boudewijnstichting, "We need AIR", een witboek geschreven vanuit een bezorgdheid om het gebrek aan gedrevenheid in onze maatschappij. "AIR" staat voor drie basiswaarden: Autonomy, Innovation en Responsibility. Er is behoefte aan autonomie, aan zelf dingen doen. Ten tweede heeft onze maatschappij nood aan innovatie. Belangrijk daarbij is om nieuwe ideeën niet alleen aan te dragen, maar ook te begeleiden. De derde basiswaarde in het AIR-concept is verantwoordelijkheidszin. Van Doorselaere somt dan de elementen op die goesting en groei positief beïnvloeden: gemakkelijke toegang tot risicokapitaal (geeft zuurstof aan de economische groei), maatschappelijke stages in het onderwijs met projectgerichte cursussen, voldoende bedrijfsterreinen, vlotte mobiliteit (files zijn een dagelijkse realiteit), simpele structuren, rechtszekerheid, flexibele arbeidsmarkt, industrieclusters, deugdelijke relatie met de vakbonden en een betrouwbare overheid (die niet strooit met onnodige subsidies). Daarnaast is het aanwakken van de ondernemingszin bij jongeren doorslaggevend.

Van Doorselaere eindigt met een lofspraak op duurzaam ondernemen. Vasthouden aan oude modellen (meester/slaaf) is funest, we moeten gaan naar coöperatie. Zelfs

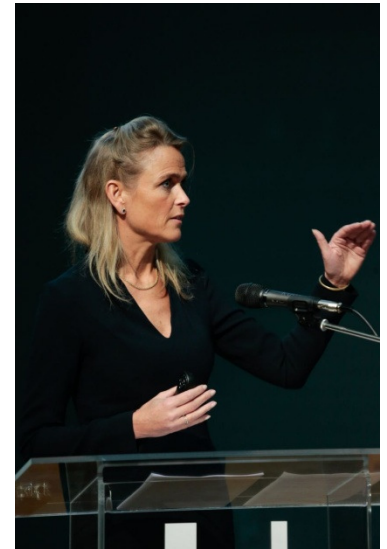

bij aanwervingen moet het eerder gaan om de attitude van de werkzoekende. Wie ben je als mens? Wat vind je belangrijk in het leven? Neem je initiatief? Door bepaalde attitudes in je bedrijf binnen te halen, creëer je ook een betere algemene attitude, aangezien mensen elkaar versterken, aldus Van Doorselaere en hij besluit: *'We hebben misschien een minister van goesting nodig!'*.

6. Opportuniteiten en obstakels op de weg

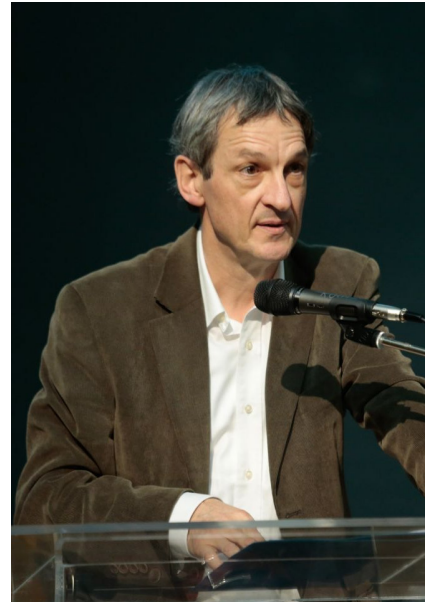
Barbara Baarsma, hoogleraar Universiteit Amsterdam, vindt dat Vlaanderen, net als Nederland, baat zou hebben bij een fundamentele hervorming van de arbeidsmarkt. Groei van onze economie is nodig om welvaart en welzijn in onze samenleving op peil te houden. Daarnaast moet men beseffen dat ondernemingen een deel zijn van de geluksbepalende factoren. Economisch onderzoek van het sociaal en cultureel planbureau SCP (Nederland) wijst uit dat geluk en bbp per inwoner nauw samenhangen. Meestal, d.w.z. overal behalve in België, stijgt het geluksgevoel met de toename van het bbp. De bijzondere situatie van België (waar de curve op een bepaald punt terugplooit) heeft haar verrast en dat was niet de laatste keer, want spreker gaf toe dat zij, in de aanloop naar de conferentie nog vlug de Belgische arbeidsregels bestudeerde en tot de conclusie kwam dat deze 'hoogst ingewikkeld' zijn. Niettemin blijft zij erbij dat werk een factor is die mensen gelukkig maakt en derhalve is werkloosheid een factor die mensen ongelukkig maakt. Alhoewel de werkloosheid in België schijnt te stabiliseren, is innovatie nodig: een goed werkende arbeidsmarkt moet zich steeds aanpassen aan wisselende omgevingsfactoren. En dat is hier dringend nodig, want inzake "Labor Market efficiency" scoort België behoorlijk zwak: in de "global competitiveness index 2014-2015" staat België op de 18^e plaats – Zwitserland staat op 1, Nederland op plaats 8. De belasting- en premiedruk in België zijn de hoogste van Europa, een uitermate funest gegeven, want dergelijke belastendruk remt investeringen af. Ondernemers krijgen de neiging om risico's te vermijden, wat aanwervingen belet en tot tijdelijke arbeidsrelaties leidt. Bovendien groeit de wig (verschil tussen bruto- en nettoloon) waardoor de consumptie onder druk staat. Dat alles kost dus banen. Baarsma zegt het zo: de wig is een draaideurcrimineel voor de arbeidsmarkt! Daarom zijn aanpassingen in het fiscale stelsel broodnodig, de belastingdruk moet naar omlaag, te beginnen bij de laagste inkomens.

Spreker ziet wel nog enkele andere verschilpunten tussen Nederland en België. In Nederland groeit het aantal personen met een tijdelijke of flexibele baan. Van hen is bekend dat zij gemiddeld binnen de drie jaar uitstromen naar een vaste baan. Ook het aantal zelfstandigen groeit (zzp'ers, zelfstandigen zonder personeel); van de werkzame beroepsbevolking is daar 1 op de 10 een zzp'er. Deze hebben echter een bijzonder slecht statuut. Uit de "miljoenennota" blijkt dat het Nederlands kabinet de zzp'ers meer ruimte wil geven, bijvoorbeeld door een vermindering van de administratieve lasten. In België bestaan flexibele banen nauwelijks, hier wordt gewerkt met vaste contracten, zelfs van onbepaalde duur. Maar, volgens spreker, is flexibiliteit niet tegen te houden, al moet wel gewaakt worden over de toepassing

ervan: flexibiliteit moet in goede banen geleid worden. Verder benadrukt Baarsma dat levenslang leren de weerbaarheid op de arbeidsmarkt verhoogt. Contracten van onbepaalde duur moeten afgeschaft worden en eventueel vervangen door contracten over 5 of 10 jaar; dat stimuleert de economie en verduurzaamt de arbeidsmarkt. Tenslotte breekt zij een lans voor een sociaal arbeidsbeleid waarvan een verzekering tegen “kennisveroudering” (voor wie uit de boot valt) een wezenlijk deel is.

Paul Verhaeghe, hoogleraar Universiteit Gent, heeft het gehad met de confrontatie tussen het Angelsaksische model en het Rijnlandmodel. Wat dacht je van het Mensmodel, een antropologische benadering? De meest ingrijpende verandering die vandaag onder onze neus gebeurt is het verdwijnen van de patriarchale autoriteit. Van nature agrarisch, ingevoerd in het Romeinse recht en bestendigd door de godsdiensten was de patriarchale autoriteit gedurende millennia allesbepalend, wat geleid heeft tot structureel misbruik. De aanzet tot de neergang werd al gegeven in de Verlichting, vandaag zien we er de laatste stuip trekkingen van. Er is, volgens prof. Verhaeghe, ook geen argument te vinden om het te behouden. Maar bepaalde groepen willen de patriarchale autoriteit herstellen door het nastreven van macht. Macht is echter niet hetzelfde als autoriteit. Autoriteit bevat gemeenschappelijke overtuigingen en vrijwillige onderwerping vanuit een innerlijke dwang. Macht daarentegen is uitgesteld geweld en dat is het best te zien in de toenemende disciplinerende van overheidswege, met een stijgend aantal regels en bijhorende controles.

De digitale revolutie versnelt nog het verdwijnen van het patriarchaat; alles wordt openbaar (Wikileaks). Nieuwe vormen van politiek worden zichtbaar, burgers nemen zelf het heft in handen, verenigingen eisen inspraak los van het politieke establishment, coöperatieven zien het licht en een transitie van groei naar duurzaamheid en dus naar een andere vorm van economie, is in opmars. De toekomst zal duurzaam zijn of niet zijn, zegt spreker, want als gefaald wordt ligt de weg open naar *Meer Macht* en zal er uiteindelijk niets meer te herverdelen zijn.

Hoe ziet de arbeidsmarkt er vandaag uit? België presteert inzake werkzaamheidsgraad nog altijd ondermaats in vergelijking met de meeste andere eurolanden. Tegen 2020 zegt Vlaanderen te streven naar een werkzaamheidsgraad van 76%. Of ons land erin zal slagen deze doelstelling te halen, blijft erg onzeker. Het zou betekenen dat niet minder dan 150.000 banen gecreëerd moeten worden, een utopie, aldus **Fons Leroy**, gedelegeerd bestuurder VDAB. Daarnaast zal

tegen 2020 een hele generatie uitgetreden zijn met als gevolg competentieverlies. Spreker ziet een kwantitatieve en kwalitatieve mismatch; we staan er niet goed voor. Eén van de kerntaken van het beleid moet zijn talenten te koesteren. Geen enkel talent mag verloren gaan, daarom moet de brug tussen onderwijs en arbeidsmarkt versterkt worden. Europese aanbevelingen inzake onderwijs gaan in dezelfde zin: de studiekeuze moet jobgerelateerd zijn (jobperspectieven), het curriculum van alle eindjaren dient het vak arbeidsmarkt te bevatten en duaal leren moet uitgebouwd worden (bij een duale opleiding worden werken en leren gecombineerd). Daarnaast moet ook worden gerekend op de uitbouw van een effectief activeringsbeleid. De zesde staatshervorming geeft de regionale overheden daarvoor kansen. De gewesten hebben meer bevoegdheden gekregen en daarmee de nodige hefboomen om een eigen beleid te voeren. Maar een aantal activeringsmiddelen zijn federaal gebleven en vormen een Belgisch struikelblok. Overeenkomsten en dialoog tussen de gewesten zullen daarom noodzakelijk zijn.

Ons socialezekerheidsrecht is een concept van vlak na de tweede wereldoorlog. Ondertussen is de bevolking veranderd en ons samenlevingsmodel grondig gewijzigd. De mentaliteit moet bijgesteld worden, meer mensen moeten langer gaan werken, en met goesting (knipoog). Wij moeten beginnen denken in termen van loopbanen veeleer dan aan jobs; afstappen van de arbeidsovereenkomst en gaan naar een loopbaan-overeenkomst; het ontslagrecht omvormen naar een *'hertewerkstellingsrecht'*; één statuut nastreven privé/publieke sector en de loonopbouw volgens anciënniteit laten varen. Daarnaast moeten andere vormen van belonen toegelaten worden.

Gedurfde voorstellen en Fons Leroy ziet daarom de kloof tussen droom en daad nog niet vlug gedicht.

7. Repliek en beleidsopties

prof. Joep Konings, hoogleraar KU Leuven en voorzitter VIVES, kwam met enkele lange-termijngrafieken. We zien in België een systematische teloorgang van de maakindustrie.

Tien jaar geleden was het aandeel van de industrie in het bbp nog 20%. Vandaag zitten we op 15%. Tegelijk zien we een spectaculaire toename van het aantal dienstenjobs. Waar men eerst twijfelde aan de toegevoegde waarde van de diensteneconomie (innoveren, exporteren), blijkt dat nu best mee te vallen. Kennisintensieve systemen (*KIS: automatiseren, financiële diensten, gezondheidszorg, telecommunicatie*) zitten in de lift en het is juist daar dat de meeste productiviteitsgroei te verwachten is: 1 KIS-job creëert verder nog 4 andere jobs. Laat ons dus volop inzetten op kennisdiensten (*'liever een Google dan een Ford'*).

Daarbij valt de geografische concentratie van deze bedrijven op. Ze nestelen zich bij elkaar omwille van logistieke voordelen en vooral met als doel een maximale uitwisseling van expertise. Steden zijn de nieuwe groeipolen, 20% van de steden zijn goed voor 70% van de jobs. De lokale jobmultiplier (X 4) zorgt voor een belangrijke aanwezigheid van ook laag kennisintensieve jobs, een effect onbestaande in

de traditionele maakindustrie.

Groei in kennisintensieve diensten en in tweede orde in hightechindustrie is daarom zeer belangrijk, iets waar het beleid rekening moet mee houden. Technologie- en kennisclusters zijn daarbij hefbomen. Ondernemingstalent (in ICT en Hightech) moet gestimuleerd worden en opstartende bedrijven ('start-ups') gesteund en dat zal zeker niet gebeuren door het invoeren van een rijktaks.

Een volgende staatshervorming moet gericht zijn op meer fiscale autonomie voor de regio's; prof. Konings spreekt van 'fiscale decentralisatie'. Daarin moet men ook de decentralisatie van de sociale zekerheid begrijpen omdat dan beter kan ingespeeld worden op lokale behoeften.

Een institutionele innovatie is aan de orde. Vlaamse subsidies (strategische investeringssteun) moeten we herbekijken. Gedaan met de steun aan de maakindustrie, die belemmert namelijk het transformatieproces. Het sociaal overleg moet gemoderniseerd worden en het arbeidsmarktbeleid moet volledig afgestemd worden op de lokale economie.

Conferentievoorzitter **prof. Jan De Groof** bedankte de deelnemers aan het congres en kondigde de publicatie aan van een foliant met alle conclusies van de Toekomstverkenningen, ook van de vorige edities.

Het laatste woord was nog aan **ere-notaris Richard Celis** die in een spitante rede de initiatiefnemers van de congressenreeks en alle toehoorders van harte bedankte.

*Verslag: **Marc Bulté**, algemeen verslaggever Marnixring Internationale Serviceclub vzw
Met dank aan **William Verbraecken** (MR Anton Van Wilderode) en **Jan Lievens** (MR Aalst Denderend Land) voor de aantekeningen en het nalezen.*